

יום כיפור ON תפלת שחרית FOR קריאת שמע OF ברכה THE FIRST

The following ברכה opens the שמע קריאת שמע for שחרית on יום כיפור, as part of נוסח אשכנז:

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, הפותח לנו שערי רחמים, ומאיר עיני המהכים לסליחתו, יוצר אור, ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הכל: אור עולם באצר חיים, אורות מאפל אמר ויהי.

I could not find any early Rabbinic literature that objected to reciting the ברכה even though it appears that the ברכה represents a change in the מטבע הברכה of the ברכה: יוצר אור. I did, however come across a note about the practice of Rabbi Joseph Soloveitchik, z"l, as concerns this ברכה, that appears in the מחזור מסורת הרב ליום כיפור:

Hanhagos HaRav no. 57: The Rav held that the usual blessing of יוצר אור, ובורא יוצר אור, is recited as on any other day. He did not say the special text of הפותח לנו . . . or the phrase starting אור עולם and omitted all of the *piyuttim* in the Blessings of the *Shema* section of *Shacharis*. This is in accordance with the practice of the *Vilna Gaon* (see *Maaseh Rav* Sec. 214), which the Rav believed was also the practice in the Yeshiva of Volozhin. (See *Teshuvos Mashiv Davar* 1:13 regarding the custom in Volozhin). According to this view, one is permitted to add special inserts only in the *Shemona Esrei*, as the *Baraisa* in *Maseches Sofrim* (19:8) allows (R' Menachem Gopin; *Nefesh Ha'Rav*, p. 181).

What is the source for the ברכה? The following represents an early reference to it:

ראבי"ה' חלק ב'—מסכת יומא סימן תקכט'—ולמחרת משכימין לבית הכנסת וקורין ברכות ומזמורים כבשאר שבתות וממתנינים לקרות בקרבן תמיד של שחר לאור היום. ועומד השליח ציבור ואומר ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם הפותח לנו שערי רחמים. ובירושלמי דתענית ודברכות והכא מפורש מאי נעילה? נעילת שערי שמים, ואיכא דאמרי התם נעילת שערי עזרה, ובשחרית היו פתוחים ובנעילה היו ננעלים והיינו דקאמר הפותח לנו שערי רחמים.

Translation: The next morning, we rise early to go to synagogue. We recite the Birchos Ha'Shachar and the same form of Pseukei D'Zimra as we do on each Shabbos but we do not recite the order of sacrifices until daylight appears. The prayer leader then steps forward and says: Baruch Ata Hashem Elokeinu Melech Ha'Olam Ha'Posaich Lanu Sha'Arei Rachamim (who opens to us the doors of compassion). In the Jerusalem Talmud, Maseches Ta'Anis and Maseches Brachos, the Talmud asks: what is Ne'Eilah? The Talmud answers, that word represents the closing of the gates of Heaven. Others explain that it

1. R. Eliezer ben R. Yoel Halevi, Ra'avayah, was born ca. 1140 in Mainz, Germany, and passed away in Cologne, ca. 1220. His father, R. Yoel Halevi, and his grandfather, R. Eliezer ben R. Nathan (Ra'avan), were noted German Tosafists. Ra'avayah studied Torah with them and with other distinguished scholars of his generation.

represents the closing of the gates of the public area in the Beis Hamikdash which they would open in the morning and close in the evening. That is why the prayer leader begins with the Bracha of "He who opens the gates of compassion."

The ברכה is also referred to by the אהרונים, as in the following:

לבוש אורה חיים סימן תרכ'—ופותחין הארון כשהשליה ציבור אומר הפותח לנו שערי רחמים וכו' ואחר כך סוגרין.

Translation: The ark is opened in advance of the prayer leader reciting the Bracha of Ha'Poseach Lanu Sha'arei Rachamim etc. and when he completes its recital, the ark is closed.

The dearth of comments concerning the ברכה may be the result of the ברכה being recited only by those who adopt the practice of reciting פיוטים; i.e. יוצרות, within the ברכות of קריאת שמע in שחרית of תפלת שחרית. Those who do not recite יוצרות, including Sephardim, say the standard ברכה of יוצר אור. Here is the opinion of one Rabbinic authority who opposed the practice of reciting פיוטים within the ברכות of קריאת שמע:

סדר טרווייש² סימן י'—לפרשיות. מתחלה היו קובעים היוצרות לפרשיות שמדברים מענין היצירה ולא מענין היום ואח"כ נקבעו יוצרות שמדברים מענין היום ולא מענין היצירה כלל לא בתחלה ולא בסוף; ועל כן נכון לומר אור עולם באוצר חיים וכל היוצר הראוי לפני שיתחיל ברכת יוצר אור ובורא חושך ולא להתחיל הברכה תחלה כמו שנהגו רבי' לפי שהיוצר נחשב הפסקה אחרי שאינו מדבר מענינו של יום, ואף כי יש אור עולם נתקן לפני היוצרות שלא יחשב היוצר להפסקה³, מ"מ ראוי להניח הספק ולתפוס הוודאי ולעשות כאשר בארנו לומר אור עולם והיוצר לפני הברכה, גם כן היה נוהג מ"ו אבי ז"ל.

Translation: At first they composed Piyuttim for the Brachos of Kriyas Shema whose theme was creation and not the special occasion of the day. Then they started to compose Piyuttim whose theme was the special occasion of the day and did not refer to creation at all, neither in the opening lines of the Piyut or as part of its closing lines. Therefore it is preferable to say the opening line of Ohr Olam B'Otzar Chayim and the Piyut that follows before reciting the Bracha of Yotzer Ohr and to not say the Bracha first as many do because the Piyut is considered an improper interruption since the theme of the Piyut is the special occasion of the day. Adding the line of Ohr Olam as an introduction just so that a reference to creation is made before reciting the Piyut is insufficient. It is better to resolve any questions concerning the propriety of saying the Piyuttim by following the practice we outlined above: i.e. to say the line of Ohr Olam and the Piyut before saying the Bracha of Yotzer Ohr. That is how my father, ז"ל conducted himself.

It would appear that the ראבי"ה, R. Eliezer ben R. Yoel Halevi, born ca. 1140 in Mainz, Germany, and who died in Cologne, ca. 1220, and R. Menachem ben R. Yosef ben R.

2. R. Menachem ben R. Yosef ben R. Yehuda Chazan (Chazon) was a rabbi in the city of Troyes, in northern France; he lived about a century after Rashi.

3. Rabbi Menachem Chazan is indicating that the reason why the line of אור עולם באוצר חיים is recited as an introduction is to include the theme of creation no matter what the theme of the יוצר.

להבין את התפלה

Yehuda Chazan (Chazon), a rabbi in the city of Troyes, in northern France, who lived about a century after Rashi, and the author of the book: סדר טרוייש, were contemporaries but followed different practices concerning the ברכה. In the excerpt found in the ראבי"ה, cited above, the ראבי"ה seems to acknowledge that some objected to the practice of reciting יוצרות as part of the ברכות of קריאת שמע in תפלת שחרית of יום כיפור. He then attempts to justify the practice by comparing תפלת שחרית of יום כיפור to תפלת נעילה. If תפלת נעילה represents the moment when the gates of Heaven are closing, then תפלת שחרית on יום כיפור stands for the moment when the gates of Heaven are opening. In his opinion, that moment deserves to be noted as soon as the שליח ציבור stands before the congregation; i.e. immediately after reciting ברכו. In his defense we can add that reciting יוצרות before ברכו is a practice that ignores that the יוצרות are being said before the שליח ציבור takes his position; in other words, they are being said by those congregated individually and not as a ציבור.

The author of the סדר טרוייש appears to have also been a contemporary of the author of the מחזור ויטרי and lived in the same geographic area. That would explain why neither the סידור of רש"י nor the מחזור ויטרי refer to the ברכה of שיערי רחמים. The מהרי"ל, who was born in Mainz in 1360, adopted the practice of Mainz concerning this issue. He provides for the recital of the ברכה of שיערי רחמים and the יוצרות.

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות יום כיפור—שליח ציבור אומר ברכה הפותח בקול נעים, ואומר סלח לגוי קדוש כו'. וציבור כופלים וכן הטאנו צורנו כו' ש"צ וציבור. ציבור אומר יוצר אז ביום כפור כו' עד בבית הוועדות, וש"צ חוזר בסולחך כו'.

Translation: The prayer leader recites the Bracha of Ha'Po'Seach with a pleasant tune and then says: Selach L'Goy Kadosh, etc. The congregation then repeats the line. They follow the same practice concerning the line of Chatanu Tzureinu, etc. The congregation then recites the paragraph that begins with the words: Oz B'Yom Kippur etc. until Beis Ha'Va Adus and the prayer leader repeats the last line that begins: B'So'Le'Checha.

One other ברכה, as part of נוסח אשכנז, undergoes a change in wording due to the inclusion of פיוטים within the ברכה. Those synagogues that follow the practice of reciting תפלת ערבית in קריאת שמע of ברכות of פיוטים, מערביות, make the following change:

שְׁמוֹנִי (תן) חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה. מִצְוָה עָלֵינוּ לְתַתּ מְנָה. וְכַרוֹן
אֲבוֹת יִזְכֵּר בָּם שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קְנוֹת שְׁנֵי עֲדַת מִי מְנָה:
קְרוּ אֲתָהּ יי מֶלֶךְ צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֵל (נִיא גֵּאֵל יִשְׂרָאֵל) : (ע"י מ"ס ח"ט ס"י רל"ז)
מערבית לשמחת תורה: Vilna, 1923, מחזור כל בו חלק שלישי

This change in the ברכה should not to be viewed as a change in the מטבע הברכה. The קריאת ברכה of צור ישראל וגואלו was the standard closing ברכה for the third ברכה of

נוסח אשכנז as part of מנהג ארץ ישראל. Therefore the change is an example of נוסח אשכנז returning to its roots; i.e. reciting the מוטבע הברכה as it was recited as part of מנהג ארץ ישראל:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א'—תני הקורא את שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. ר' אומר צריך להזכיר בה מלכות. אחרים אומרים צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורים. ר' יהושע בן לוי אומר צריך להזכיר את כולן וצריך לומר צור ישראל וגואלו.

Translation: We learned: Whoever recites Kriyas Shema in the morning should include the theme of the Exodus from Egypt in the Bracha of Emes V'Yatziv. Rabbi says that it is necessary to refer to the theme of G-d's hegemony. Others say that one should include the theme of the splitting of the sea and the death of the first born. R. Yehoshua ben Levy says: you must include all those themes and conclude the Bracha with the words: Tzur Yisroel V'Go'Alo (the strength of Judaism and Its redeemer).

Despite the ברכה of צור ישראל וגואלו representing מנהג ארץ ישראל, some viewed the recital of the ברכה as being improper:

ערוך השולחן אורח חיים סימן סו'—איתא בפסחים [ק"י:ז] בק"ש גאל ישראל שהוא על העבר ובתפלה גואל ישראל שהוא על העתיד וכבר תמהו הגדולים על מה שמסיים הש"ץ במערבית של יום טוב מלך צור ישראל וגואלו שהוא נגד הגמרא [ט"ז סק"ו וב"ח ומג"א ר"ם רל"ו] ויש מי שתירץ דדוקא גאולה דשחרית קאי רק על העבר אבל דערבית קאי גם לעתיד [מג"א שם] ויש מי שתירץ דגם גואל הוא לשון הוה וכל הוה משמש גם בעבר [ט"ז שם] ויש מי שאומר שטוב לומר וגואלו בלא וי"ו אחר הגימ"ל והוא לשון עבר [ב"ח שם] וכולם דחוקין ויש מהגדולים שהנהיגו שהש"ץ מסיים גאל ישראל כבכל השנה וכן אנחנו נוהגים ולמה לנו לכנוס בפרצות דחוקות.

Translation: We find in Pesachim Daf 117b that after reciting Kriyas Shema, we should say the Bracha: Ga'Al Yisroel because it refers to the past and during the recital of Shemona Esrei we should close the Bracha of redemption with the words: Go'Al Yisroel because it represents the future. Based on that Gemara, many Rabbinic authorities expressed surprise that when Piyuttim are recited as part of the Brachos of Kriyas Shema for Arvis that the ending of the third Bracha is changed to Melech Tzur Yisroel V'Goalo. That practice appears to contradict what is provided in the Gemara. Some try to justify the practice by arguing that only concerning Tefilas Shacharis are we intent on referring to the past redemption but as part of Tefilas Arvis we can refer to future redemptions. Others try to justify the custom by suggesting that one should drop the letter Vav that comes after the Gimel from the word V'Goalo. That would cause the word to refer to the past. All those answers are contrived. Some Rabbinic authorities insist that the prayer leaders close the Bracha with the words Ga'Ol Yisroel as is done on other days of the year. That is how we conduct ourselves. It is better not to justify our conduct by using contrived arguments.

Because there is no evidence yet uncovered to establish that the ברכה of יוצר אור was changed to include the line of הפותח לנו שערי רחמים on יום כיפור as part of מנהג ארץ ישראל, we cannot use a similar basis to justify the change. However, we may be able to

להבין את התפלה

trace the practice of reciting the ברכה of הפותח לנו שערי רחמים to an issue that surrounds the ברכה of יוצר אור. Is the ברכה of יוצר אור an independent ברכה or is it the opening line of a ברכה that ends with the ברכה of יוצר המאורות and if that be the case, the ברכה of יוצר המאורות should be deemed to be the מטבע הברכה and not יוצר אור? In support of that argument we can point to the משנה in (דף יא, א') מסכת ברכות which provides that we are to recite only two ברכות before קריאת שמע as part of תפלת שחרית; שחרית and יוצר המאורות. If יוצר אור is an independent ברכה then the משנה should have provided that we are to say three ברכות before קריאת שמע during תפלת שחרית. Furthermore, we need to consider the text of the ברכה as it was recited by an individual praying alone according to רב סעדיה גאון in his סידור:

ב ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה
שלום ובורא את הכל המאיר לארץ ולדרין עליה ברחמים רבים
וטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ב א יי יוצר המאורות .

The text provided by רב סעדיה גאון may represent the original wording of the ברכה before קדושה דיוצר was added to it. The form of the ברכה as presented by רב סעדיה גאון supports the argument that the opening words of יוצר אור do not represent the מטבע הברכה but that the מטבע הברכה are the words: יוצר המאורות. That would preclude us from changing the ברכה of יוצר המאורות but not the opening line of יוצר אור.

That the ברכה of יוצר אור is not an independent ברכה may explain some other mysteries of the ברכות קריאת שמע. The first three ברכות קריאת שמע and תפלת שחרית mirror each other. Yet, we do not open the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית with an independent ברכה like יוצר אור. If the ברכה of יוצר אור is not an independent ברכה than the ברכה that begins יוצר אור does in fact mirror the ברכה of תפלת ערבית that opens the ברכות קריאת שמע of המעריב ערבים

A second mystery can be solved. According to the סידור of רב סעדיה גאון, the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית of שבת is the following:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו
עונג שבת קדשו מערב עד ערב התקין מנוחה לעמו ישראל כרצונו גולל אור
מפני חשך וחשך מפני אור ב א י המעריב ערבים. / למען אהבת עמוסים

and as part of מנהג ארץ ישראל and currently as part of the Roman Rite:

ברוך
אֱתָהּ יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר כָּלָה מַעֲשָׂיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּקְרָאָהּ שַׁבָּת
קֹדֶשׁ מְעֻרָב וְעַד עֶרֶב וַתִּתְּנוּ מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְוֹשׁוֹתָו כּוֹרָא יוֹמָם
וְלַיְלָה גְּזֵלָל אֹרֶךְ טַפְנֵי חוֹשֶׁךְ וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אֹרֶךְ הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמִבִּיא לַיְלָה הַמְּבַדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין
לַיְלָה יי צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְשְׁמוֹ חַי וְקַיִם תְּמִיד הוּא יְמַלִּיךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד בְּרוּךְ אַתָּה יי
הַמַּעֲרִיב עֶרְבִים :

These alternate versions of the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית of שבת

support our contention that the opening line of that ברכה does not represent the מטבע but that the closing ברכה of המעריב ערבים is the מטבע הברכה. Therefore, it is permissible to change the opening lines of the ברכה. In fact an argument can be made that our practice of reciting the same opening lines of the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית on שבת that we recite during the week, does not mirror how we conduct ourselves concerning the first ברכה of קריאת שמע for תפלת שחרית on שבת.

Concerning the latter ברכה we change the opening lines to include the wording that begins הכל יודוך and then add the פיוטים of א-ל אשר שבת and לא-ל אשר שבת. Should we not change the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית on שבת particularly when that ברכה is our first opportunity to celebrate the commencement of שבת? Perhaps that explains why מנהג ארץ, head of the Yeshiva in Babylonia, chose to follow מנהג ארץ and not מנהג בבל concerning the text to recite as the first ברכה of קריאת שמע for תפלת ערבית on שבת.

A third mystery can be solved as well. This is how the opening lines of the first ברכה of קריאת שמע for תפלת שחרית on שבת appears in the Roman Rite:

אֲתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ סֹלֵךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֵשֶׁךְ
 עוֹשֵׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל אוֹר עוֹלָם אוֹצֵר חַיִּים
 אֲרוֹת מְאוֹפֵל אֶסְרֵי יְהוּי הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יִשְׁבַּחוּךָ וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין
בְּרוּךְ

The line: אור עולם באצר חיים, אורות מאפל אמר ויהי is only added when פיוטים are subsequently recited. The inclusion of the line by the Roman Rite just before the paragraph that begins: הכל יודוך is an acknowledgement that פיוטים are being added to the first ברכה of קריאת שמע for תפלת שחרית on שבת. In doing so, the Roman Rite has provided us with a further basis upon which to challenge those who refuse to recite פיוטים as part of the first ברכה of קריאת שמע for תפלת שחרית on שבת, but do so as part of the first ברכה of קריאת שמע for תפלת שחרית on שבת.

One last point. The ברכה of הפותח לנו שערי רחמים ברכה may not be a change in the מטבע הברכה because the following lines are found in versions of the first ברכה of קריאת שמע that we regularly recite:

מעריב של חול – ברוך אתה ה' . . . אשר בדברו מעריב ערבים, בחכמה פותח שערים.
 שחרית שבת – הכל יודוך, והכל ישבחוך, והכל יאמרו, אין קדוש כה'. הכל ירוממוך סלה,
 יוצר הכל. הא-ל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח.

Apparently the practice of referring to G-d as the one who opens gates, הפותח שער, has long been a part of the first ברכה of קריאת שמע whether as part of תפלת ערבית or תפלת שחרית. To say that the phrase should not be included in the text of the first ברכה of קריאת שמע during תפלת שחרית on שבת is a position that is difficult to defend.